

Glava Energy Center

Tidig dialog och energigemenskap

En ny modell för legitim energiomställning

2026-05-28

Medfinansieras av
Europeiska unionen

MED FINANSIERING FRÅN
**Region
Värmland**

© Glava Energy Center 2026

Projekt: LOKEN – Lokal energiledning Värmland

Dokumenttyp: Policy Brief

Författare: Mikael Johnson, Centrum för tjänsteforskning, Karlstads universitet,
Mikael.Johnson@kau.se

Glava Energy Center

Hillringsberg

670 20 Glava

www.glavaenergycenter.se

info@glavaenergycenter.se

Sammanfattning

Energiomställningen kräver processer som kombinerar klimatmål med lokala värden, och forskning visar att tidig dialog ger både bättre beslutsunderlag och högre social acceptans. Samråd är särskilt viktigt i komplexa frågor där olika legitima intressen behöver vägas samman över tid och där lösningar skapas genom successivt lärande och gemensam problemlösning.

Men samråd sker ofta sent, ger begränsat inflytande och riskerar att underminera tilliten. Detta leder till överklaganden, fördröjda projekt och minskad lokal legitimitet, trots att upplevd rättvisa och tydliga kopplingar mellan synpunkter och beslut är centrala framgångsfaktorer.

Därför behöver planering förnyas genom tidigarelagd dialog, transparent återkoppling och institutioner som möjliggör delat ägande och ansvar, såsom energigemenskaper enligt EU:s REC/CEC-ramverk. Dessa stärker lokal nytta, ökar förankringen och gör det möjligt att genomföra fler projekt snabbare och med större samhällsacceptans.

Energiomställningen som ett samhälleligt projekt

Energiomställningen är inte primärt ett tekniskt projekt utan ett samhälleligt. Motståndet som ofta uppstår kring vindkraft, solparker eller ny nätinfrastuktur förklaras i forskningen mindre av egoism och mer av rättvisa, delaktighet och platsidentitet: vem får nyttan, vem bär kostnaden, hur rättvist upplevs processen och hur stark är kopplingen till lokala värden.^{1,2}

Redan översikter från EU-kommissionens Joint Research Centre visar att social acceptans formas av *upplevd* rättvisa i fördelningen av nyttor och kostnader, graden av medborgardeltagande samt tilliten till aktörer och processer.² Senarelagda informationsmöten och formellt samråd tenderar att skapa misstro, medan tidig dialog och benefit-sharing pekas ut som vägen framåt.³

Intressenter behöver mötas tidigt för att processa fram en gemensam bild av problemet som behöver lösas. Lika betydelsefullt är insikten att intressenterna även måste äga, även en tillfällig, kompromisslösning tillsammans.

Begränsningar i dagens samrådsprocesser

Det är mot denna bakgrund rimligt att uppdatera hur vi uppfattar samrådsförfarandet. I svensk planering fyller samrådet viktiga funktioner: att samla kunskap, förbättra beslutsunderlaget, ge insyn och skapa påverkan i ett tidigt skede.⁴

Samtidigt visar praktik och forskning att samråd ofta kommer sent och blir svagt kopplat till faktisk maktdelning—processen blir konsultativ snarare än medskapande.⁵ En ny svensk studie pekar dessutom på att ”inbjudet deltagande” ofta blir för vagt för att bidra till rättvisa i realiteten, just eftersom kopplingen mellan dialog och beslut är otydlig.⁶

Komplexa snarare än komplicerade problem

Det finns en distinktion som är central för hur vi bör organisera processen. Komplicerade problem har många delar men låter sig brytas ned till hanterbar analys och expertlösning; exempel är att bygga en bro eller projektera en teknisk anläggning.

Komplexa problem är av annan natur: aktörer med olika mål och värderingar, osäkerhet som inte kan reduceras bort, återkopplande samband och dilemman där flera legitima värden står mot varandra—klimatmål kontra lokala livsmiljöer, arbetsmarknad kontra naturvärden, framtidstro kontra landskapsupplevelse.³

I komplexa problem saknas ett entydigt ”rätt” svar; lösningen kräver dialog, lärande, förhandling, successiv anpassning över tid, samt kan behöva ”omförhandlas” när behov och förutsättningar ändras. Det är just för denna typ av problem som samrådsmodellen—i sin bredare mening, som löpande intressentdialog—är utformad: aktörer möts, delar perspektiv och samskapar lösningar i flera steg.^{4,5}

Paradoxer i energiomställningen

Paradoختهori erbjuder ett analytiskt språk för att förstå och hantera de spänningar som uppstår i samrådsprocesser. Kärnan i teorin är insikten att motstridiga men samtidigt legitima krav inte bara existerar parallellt, utan är uthålliga och ömsesidigt beroende.^{7,17}

I energiomställningen ser vi detta i konflikten mellan globala klimatmål och lokala livsmiljöer: båda är rimliga, båda har starka intressen bakom sig, och båda är svåra att

kompromissa bort. Paradoxperspektivet avvisar därför idén om att "lösa" konflikten en gång för alla. I stället föreslås cykliska, öppna avvägningar där aktörer erkänner spänningen, förhandlar om prioriteringar och justerar lösningar över tid.⁷ Detta kräver processer som är transparenta och iterativa, snarare än slutna och linjära.

Legitimitet som praktiskt styrningsverktyg

Att erkänna spänningen är inte bara en normativ gest; det är en praktisk strategi för att bygga legitimitet. När medborgare ser att deras synpunkter faktiskt påverkar platsval, utformning och nyttodelning, ökar tilliten till processen.²

Legitimitetsteorin förtydligar vad detta innebär i konkreta termer: pragmatisk legitimitet handlar om att berörda aktörer upplever konkret nytta, moralisk legitimitet om att fördelningen av kostnader och nyttor uppfattas som rättvis, och kognitiv legitimitet om att processen framstår som begriplig och rimlig.⁸

Dessa tre dimensioner är inte abstrakta ideal utan praktiska indikatorer som kan följas upp i varje energiplan.

Från konsultation till samskapande

Stakeholderansatsen knyter ihop teorin med styrning i praktiken. Den utgår från att värdeskapande för berörda inte är ett tillägg till strategin, utan dess kärna.¹⁵ I komplexa frågor som energiomställning innebär detta att intressenternas perspektiv integreras i beslutslogiken från början, snarare än att hanteras som "remissinstanser" i slutet.

Det är en förskjutning från konsultation till samskapande, där organisationer inte bara frågar vad aktörer tycker, utan bygger strukturer som gör dem till medägare av både problem och lösning. Detta är också grunden för energigemenskap som institution: den operationaliserar paradoxteorins insikt genom att skapa en form där motstridiga krav kan samexistera och balanseras över tid.

Energigemenskap som institutionell lösning

Det normativa ramverket för energigemenskap finns redan i EU-rätten. "Renewable Energy Communities" (REC) definieras i artikel 22 i RED II som öppna, frivilliga och

autonoma rättssubjekt med primärt syfte att skapa miljömässiga, ekonomiska och sociala nyttor lokalt—snarare än finansiell vinst.⁹

”Citizen Energy Communities” (CEC) i elmarknadsdirektivet artikel 16 öppnar samtidigt för ett bredare spektrum av aktiviteter: produktion, distribution, leverans, lagring, energieffektivisering och laddtjänster.¹⁰

Den reviderade förnybarhetsdirektiven (RED III) förstärker dessutom ambitionsnivån och lyfter energigemenskapernas roll i exempelvis fjärrvärme och i s.k. renewables acceleration areas.¹¹

Praktiska tolkningar och vägledningar sammanställda av REScoop.eu klargör skillnaderna mellan REC och CEC samt vilka aktiviteter som kan bedrivas, och är användbara vid policyöversättning från EU-nivå till lokal tillämpning.¹⁶

Lokal nytta, delägande och ökad acceptans

Den avgörande poängen är att energigemenskap förflyttar planeringslogiken från sent samråd till tidig medskapande institution. Medborgare, småföretag och kommunala aktörer delar ägande och styrning, vilket skapar lokala nyttor som är synliga, mätbara och rättvist fördelade. Ny empiri visar att gemensamt eller delat lokalt ägande signifikant ökar acceptans via mekanismer i energi-rättvisa: rättvis involvering, rättvis fördelning av nyttor och hanterbara upplevda konsekvenser.¹²

I svensk kontext visar nya fall att offentligt drivna satsningar riskerar att reducera medborgare till passiva deltagare, vilket gör att energigemenskap bör designas så att den kombinerar representativ kapacitet hos kommunala aktörer med verklig direktdelaktighet: kapitalinsatsmodeller, röstningsregler, transparenskrav och tydlig återkoppling mellan invånarnas input och beslut.¹³

Tre växlar för en mer legitim energiplanering

Tre växlar blir centrala i energiplaner. Första växeln är front-loading av dialog före platsval: PBL-samråd ska förbättra beslutsunderlag och minska överklaganden genom att aktivera berörda tidigt.^{4, 5} Den praktiska effekten är kognitiv legitimitet, det vill säga att processen blir begriplig och rimlig, inte bara formalistisk.⁸

Andra växeln är översättningen från samråd till institution: energigemenskap gör deltagandet till delägande och medstyrning. Här adresseras både pragmatisk och moralisk legitimitet via lokal ekonomisk nytta, delat ansvar och transparenta regler för nyttodelning, inom ramen för REC/CEC.^{9,10}

Tredje växeln är mätbar energi-rättvisa och återkoppling: att löpande dokumentera "detta sa vi—detta beslutades—därför" i varje större avvägning om lokalisering, utformning, kompensation och ägarstruktur, vilket svarar mot de procedurala brister som återkommer i forskningen.^{2,12,14}

Slutsats: från samråd till medägande

Energiplaner som förankras genom tidig dialog och formaliseras via energigemenskap går längre än att lyssna—de fördelar makt, ansvar och nytta. Paradoxerna kring klimatnytta och lokala värden försvinner inte; men när de erkänns och hanteras inom institutioner som gör medborgaren till medägare, blir de uthärdliga och produktiva. Och det är just där energigemenskap möter samrådsmodellens ursprungliga syfte: att göra komplexa frågor hanterbara genom inkluderande processer som håller över tid.^{4,9}

Fotnoter

1. Leiren, M. D., Aakre, S., Linnerud, K., Julsrud, T. E., Di Nucci, M. R., & Krug, M. (2020). Community acceptance of wind energy developments: Experience from wind energy scarce regions in Europe. *Sustainability*, 12(5), 1754. <https://doi.org/10.3390/su12051754>
2. Ellis, G., & Ferraro, G. (2017). *The social acceptance of wind energy: Where we stand and the path ahead*. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2789/696070>
3. Johnson, M. (2025, 10 december). PM: Hur hantera spänningar i den gröna omställningen [Intern promemoria]. CTF, Karlstads universitet.
4. Boverket. (2023, 22 november). Samråd – detaljplanprocessen. Hämtad 15 december 2025 från <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/detaljplan/detaljplanprocessen/samrad/>
5. Boverket. (2025, 8 juli). Samråda om förslaget (Översiktsplan). Hämtad 15 december 2025 från <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/oversiktsplan/processen-for-oversiktsplanering/uppratta/samrada/samrad/>
6. Uppsala universitet. (2025, 3 april). New study: Limited impact of participatory planning in Sweden. Hämtad 16 december 2025 från <https://www.uu.se/en/departement/housing-and-urban-research/news/archive/2025-04-03-new-study-limited-impact-of-participatory-planning-in-sweden>
7. Smith, W. K., & Lewis, M. W. (2011). Toward a theory of paradox: A dynamic equilibrium model of organizing. *Academy of Management Review*, 36(2), 381–403. <https://doi.org/10.5465/amr.2011.59330958>

8. Suchman, M. C. (1995). Managing legitimacy: Strategic and institutional approaches. *Academy of Management Review*, 20(3), 571–610. <https://doi.org/10.5465/amr.1995.9508080331>
9. European Parliament and Council. (2018). Directive (EU) 2018/2001 on the promotion of the use of energy from renewable sources (recast) (RED II), art. 22. Hämtad 15 december 2025 från <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32018L2001>
10. European Parliament and Council. (2019). Directive (EU) 2019/944 on common rules for the internal market for electricity, art. 16. Hämtad 15 december 2025 från <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/944/oj/eng>
11. European Parliament and Council. (2023). Directive (EU) 2023/2413 amending Directive (EU) 2018/2001... as regards the promotion of energy from renewable sources (RED III). Hämtad 15 december 2025 från <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2023/2413/oj/eng>
12. Hogan, J. L. (2024). Why does community ownership foster greater acceptance of renewable projects? Investigating energy justice explanations. *Local Environment*, 29(9), 1221–1243. <https://doi.org/10.1080/13549839.2024.2360716>
13. Smart Grids for the Many / Linköpings universitet. (2025, 24 januari). Swedish municipalities drive energy transition with focus on citizen participation. Hämtad 16 december 2025 från <https://smartgridsforthemany.se/en/news/svenska-kommuner-driver-pa-energiomstallning-med-fokus-pa-medborgarinflytande>
14. De Luca, E., Nardi, C., Giuffrida, L. G., Krug, M., & Di Nucci, M. R. (2020). Explaining factors leading to community acceptance of wind energy: Results of an expert assessment. *Energies*, 13(8), 2119. <https://doi.org/10.3390/en13082119>
15. Freeman, R. E. (2010). *Strategic management: A stakeholder approach* (Reissue of 1984 ed.). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139192675>
16. REScoop.eu. (n.d.). Q&A: What are citizen and renewable energy communities? Hämtad 16 december 2025 från <https://www.rescoop.eu/uploads/rescoop/downloads/QA-What-are-citizens-energy-communities-renewable-energy-communities-in-the-CEP.pdf>
17. Gaim, M., Clegg, S., e Cunha, M. P., & Berti, M. (2022). *Organizational paradox*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009128155>

